

УДК 338.242:519.86

С. В. Козловський,

д. е. н., проф., завідувач кафедри адміністративного менеджменту та державного управління

Вінницького національного аграрного університету

О. М. Бурлака,

аспірант кафедри адміністративного менеджменту та державного управління

Вінницького національного аграрного університету

ІНДИКАТИВНІ МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

S. V. Kozlovskiy,

Doctor of Economics Science, Professor, Head of department of administrative management and state administration

of the Vinnytsya national agrarian university

O. M. Burlaka,

Postgraduate student of department of administrative management and state administration

of the Vinnytsya national agrarian university

THE INSTRUMENTS OF PROVIDING OF ECONOMIC STABILITY

У даній статті проведено дослідження поняття економічної стабільності та стійкості економічних систем, досліджено макроекономічні умови формування стійкості економічних систем, розглянуто проблеми становлення ефективної системи стійкості та безпеки рівноваги економічних систем. Запропоновано заходи державної політики щодо економічного зростання України за допомогою методів індикативного регулювання та планування.

Research of concept of economic stability and firmness of the economic systems is conducted in this article, investigational macroeconomic terms of forming of firmness of the economic systems, the problems of becoming of the effective system of firmness and safety of equilibrium of the economic systems. The measures of public policy are offered on the economy growing of Ukraine by the methods of the indicative adjusting and planning.

Ключові слова: *економічні системи, стійкість, стабільність, економічний розвиток, адаптація економічних систем.*

Keywords: *economic systems, firmness, stability, economic development, adaptation of the economic systems.*

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що в останні роки вплив внутрішніх негативних факторів на економіку є переважаючим, проблеми економічної стійкості стали найбільш актуальною частиною досліджень. Визначаючись з сутністю економічної стійкості, необхідно відзначити, що це поняття пройшло досить тривалу і складну еволюцію. Проблеми індивідуальної і суспільної стійкості і стабільності хвилювали вчених і мислителів з давніх часів. Стійкість економічної системи забезпечує економічну безпеку країни, ефективне функціонування галузей економіки, конкурентоспроможність підприємств як на зовнішньому так і на внутрішньому ринках. Особливого значення набуває поняття стійкості галузей економіки, яка стає одним із визначальних чинників в сучасних умовах світу. Сьогодні зростають роль і значення факторів підвищення економічної стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз і узагальнення існуючих підходів до визначення сутності понять «стабільність» і «стійкість» показало, що ряд авторів В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, М. О. Кизим, Л. Г. Мельник, В. О. Василенко, Л. Г. Шамаєва, Б. Л. Кучин, Л. А. Костишко, В. М. Ячменьова, А. А. Пилипенко.

Мета дослідження. Мета даної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні взаємозв'язку властивостей стійкості та стабільності економічних систем у контексті розвитку економічних систем.

Основні результати дослідження. В економічній літературі немає єдності у визначенні понять рівноваги, стійкості та стабільності економічних систем.

Визначення понять «рівновага» та «рівновага економічної системи» досить чітко сформульовано в «Енциклопедії економічної безпеки».

Категорія «рівновага» визначена як [1, с. 13]:

1) певний стан стабільності під впливом різних протилежних сил;
2) стан економіки, за якого усталені в ній кількісні пропорції забезпечують гармонійне поєднання товарних і грошових потоків, стабільність цін та задовільне функціонування економічного апарату. Рівновага може розглядатися як гармонія у співвідношенні економічних одиниць та сил або як відсутність диспропорцій між ними. Вона може існувати у тій мірі, в якій соціально-економічна сукупність забезпечує прийнятний рівень задоволення інтересів своїх суб'єктів та здатна протистояти кризам;

3) такий стан економічної системи, коли жоден з численних її учасників не зацікавлений у зміні цього стану, оскільки при цьому він не може нічого виграти, але може програти.

Означені визначення є фундаментальними, але треба розрізняти :

– рівновагу економічної системи – це стан економічної системи, який характеризується рівністю попиту та пропозиції всіх ресурсів;
– макроекономічну рівновагу — єдиний ціновий рівень, за якого величина запропонованої на ринку сукупної продукції дорівнює величині сукупного попиту;
– динамічну рівновагу – це ситуація, за якої економічна система розвивається так, що в результаті різноманітних дій економічних агентів параметри її розвитку залишаються в межах допустимих величин [1, с. 15].

Системам, що розвиваються, властиві, з одної сторони, сталість структури, з другої – втрата стійкості, руйнування однієї структури та створення іншої сталої структури (розвиток складних систем є унаочненням закону переходу кількісних перетворень в якісні). Термін перебування різноманітних систем, що розвиваються, у стабільному стані (що відповідає сталій структурі) може бути різним, тому процес розвитку являє собою послідовність циклів еволюційних змін станів усередині циклу із стрибкоподібним переходом стану наприкінці циклу на новий якісний рівень, що розпочинає початок нового циклу [2, с. 16].

Певні наукові школи розглядають під стабільністю здатність економічної системи зберегти свою структуру і функціональні особливості під впливом внутрішніх чинників на протязі певного часового періоду, а під стійкістю розуміють здатність системи зберегти за різних параметрів зовнішнього середовища свою структуру і функціональні особливості, достатні для здійснення запланованої діяльності. Характеристика стабільності і стійкості є взаємопов'язаними поняттями, що ґрунтуються на наступному: стійкість системи залежить від її здатності реагувати на вплив зовнішнього середовища, а також від стабільності самої системи, що визначається її внутрішніми чинниками.

Стійкість характеризує здатність економічної системи реагувати на зміни зовнішнього середовища, зберігаючи економічно доцільну поведінку в керованій області її станів. Стійкість економічних систем відображає здатність економіки зберегти в заданих межах свої параметри в умовах постійного впливу зовнішнього середовища, яке є невизначеним і таким, що постійно змінюється, шляхом такого упорядкування ресурсів, при якому економічна система здатна знаходитися у стані рівноваги за часом в просторі.

Традиційно економісти для вивчення коливань зростання національних економік широко використовували ендогенні моделі ділових циклів. У них зовнішні впливи розглядалися як випадкові явища, що могли тимчасово дезорганізувати економічну систему і вивести її з рівноваги. У випадку, якщо після усунення зовнішніх впливів економіка швидко поверталась до вихідного рівноважного стану, економісти констатували факт її випадкових коливань. У випадку, якщо економіка реагувала на зовнішні впливи із запізненням, тобто вони виконали роль пускового механізму кумулятивного економічного зростання чи спаду, економісти констатували факт циклічних системних коливань. У новітній історії наочним прикладом економічної системи, що із запізненням реагує на зовнішні впливи, стала економіка Греції. У 2010 – 2011 рр.

економіка Греції наблизилась до стану дефолту, початковим механізмом якого стали 2008 – 2010 рр., коли темпи зростання ВВП Греції зменшились до 3,6 %, а дефіцит бюджету країни перетнув 50 – 70% [3, с. 193].

Головне завдання стійких економічних систем полягає в ефективному функціонуванні та протистоянні різним і неминучим збуренням (впливам) зовнішнього та внутрішнього характеру. Однак існують певні межі адаптивності системи, що проявляються в наступному: якщо зміни параметрів системи перевищують можливості її адаптивного розвитку, відбувається втрата стабільності. Адаптація, у свою чергу, залежить від можливості потенціалу системи та ступеня досягнення внутрішньої і зовнішньої рівноваги організаційної системи.

Важливим для розуміння значення стійкості та стабільності є визначення характерних особливостей регіональних економічних систем [4, с. 45]. Одним із найважливіших елементів регіональної стійкості показник величини фінансових ресурсів або показник фінансового потенціалу.

Науковці В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичін зазначають, що домінуючою проблемою досягненні стійкості економічних систем є величина фінансових ресурсів. Тому першочерговим завданням провідних фінансових органів та інституцій є створення передумов та всебічне сприяння зростанню обсягів фінансових ресурсів при забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. Але не меншою мірою продуктивність фінансових ресурсів обумовлюється їх раціональним розміщенням, яке має забезпечити як вільний доступ до ресурсів і стимулювання ефективності їх використання. З цього можна зробити висновок, що обсяги фінансових ресурсів повинні зростати не заради збільшення їх кількості, а з метою забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку регіону [5, с. 33].

Фінансову стійкість регіонів потрібно розглядати через політику регіонального розвитку, тобто комплекс заходів, що мають забезпечувати цілісність української держави як єдиного політичного, соціально-економічного та правового простору, а також потрібну децентралізацію управління, вирівнювання економічних та соціальних умов розвитку різних регіонів, ефективну реалізацію функцій місцевого самоврядування [4, с. 18].

На думку Р. Ахметова, стійкість фінансової системи регіону доцільно розглядати як складову зовнішньоекономічної стійкості, яка перебуває під постійним впливом зовнішніх та внутрішніх шоків. У такому випадку фінансова стійкість полягає у забезпеченні неперервного стабільного відтворення в фінансово-економічній системі регіону [6, с. 36].

На рис. 1 зображено класифікацію основних інструментів забезпечення економічної стійкості в країні, який доповнений авторами таким інструментом, як індикативне регулювання. Індикативне планування і регулювання сучасних економічних систем є відносно новим об'єктом аналізу. Складність проблеми пояснюється методологічними розбіжностями у вирішенні питання про співвідношення планування і регулювання економіки, а також можливістю і реальністю реалізації даної проблеми засобами моделювання. Ідея індикативного планування полягає в тому, що уряд впливає на економічний розвиток більшою мірою за допомогою координації та інформування, ніж шляхом ухвалення директивних рішень і видачі вказівок [7].

Спробуємо оцінити стійкість економіки України та її окремих партнерів на сучасному етапі, дослідивши зміну розмірів її внутрішніх ринків, ВВП та структуру економічного потенціалу.

Розрахунки економічних показників у 2006 – 2011 рр. свідчать, що сукупного попиту на внутрішньому ринку зростала в середньому на 4,6% на рік. У 2009 – 2010 рр. зовнішні запозичення виконували роль стабілізатора сукупного попиту на внутрішньому ринку. За їх допомогою частково компенсували втрати внутрішнього сукупного попиту, що виникли в IV кварталі 2008 р. через девальвацію гривні й, відповідно, різке зростання заборгованості споживачів, які здійснювали запозичення в іноземній валюті. Так, у 2009 – 2010 рр. через погашення домогосподарствами кредитної заборгованості перед банками величина сукупного попиту скорочувалась в середньому на 3,9% на рік [3, с. 42].

Рис. 1. Інструменти забезпечення економічної стійкості в країні

У 2012 р. стійкість економіки України не покращується, але, на нашу думку, першочерговими заходами покращення стійкості є виважена державна політика, серед основних завдань якої варто обрати такі (рис. 2) [8, с. 249]. Основним елементом даної структури елемент – індикативне планування розвитку регіону та галузей економіки України.

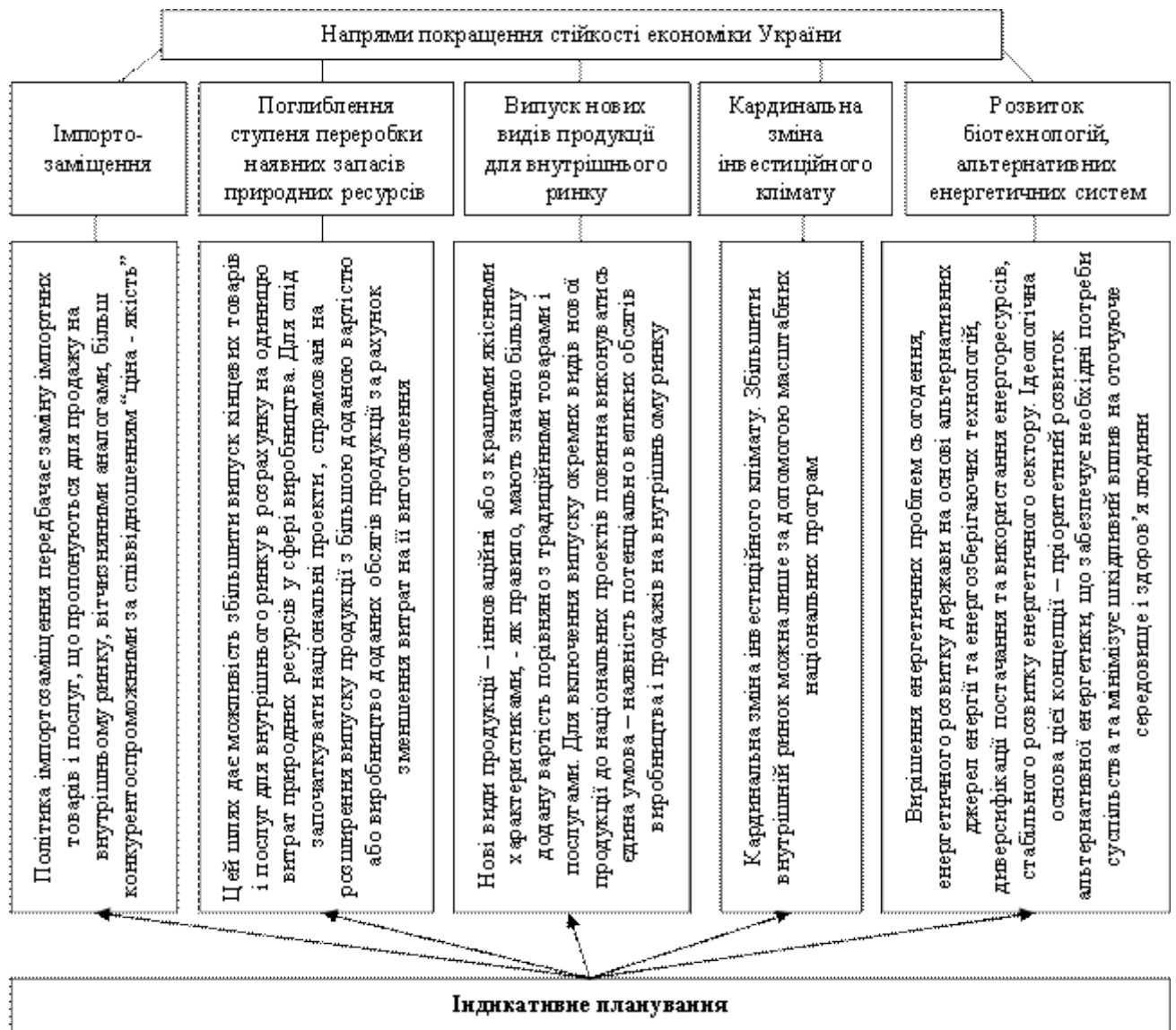

Рис. 2. Напрями покращення стійкості економіки України

Індикативне планування є основним робочим інструментарієм для реалізації стратегічних планів розвитку регіонів з врахуванням конкретної економічної ситуації. Індикативний план включає концептуальну (концепція соціально-економічного розвитку), прогнозу (прогноз соціально-економічного розвитку), планово-регулюючу (система економічних регуляторів і державні цільові комплексні програми) частини [7].

Система індикативного планування регіону повинна базуватись на таких інформаційних блоках: інформації про соціально-економічну ситуацію в регіоні, перспективних даних про розвиток науки і техніки, даних про економічний потенціал регіону, про зовнішнє середовище, нормативних і інших даних тощо, необхідних для розробки відповідних методів і моделей на різних етапах індикативного планування. Крім того, необхідне створення спеціалізованого блоку інформації, яка надходить від моніторингу ходу реалізації індикативного плану розвитку регіону. Даний спеціалізований блок призначений для оперативного управління економічними процесами. Створення системи індикативного планування та інформаційної бази даних – виключно трудомісткий процес, що пред'являє високі вимоги до знань в області методів прогнозування і ухвалення управлінських рішень.

Висновки. Сучасний етап функціонування економічних систем відбувається в умовах невизначеності зовнішнього економічного середовища, що може негативно впливати на економіку країни. Визначення впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища та можливості їх усунення сприяє забезпеченню стійкого стабільного розвитку економіки. Зовнішні чинники, впливаючи на економічну систему, примушують її пристосовуватися до змін оточуючого середовища. Тому система повинна володіти властивістю пристосування до різних ситуацій. Оцінку ситуацій можна проводити на підставі обробки даних зворотного зв'язку і контролю дестабілізуючих чинників. Тому в процесі функціонування економічна система повинна протистояти (зберігати певний стан і розвиватися) своєму оточуючому середовищу та знаходитися з ним у рівновазі. Розвиток досліджень за даним напрямком пов'язаний з визначенням

залежності між запасом міцності фінансових підсистем і потужності впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього оточуючого середовища.

Запропоновані методи індикативного планування і регулювання щодо можливості їх застосування для управління розвитком регіональних економічних систем. Індикативне планування полягає у тому, що уряд впливає на економічний розвиток більшою мірою за допомогою координації та інформування, ніж шляхом ухвалення директивних рішень і видачі вказівок. Виходячи з цього, індикативне планування слід характеризувати як механізм координації дій державних органів управління та економічних суб'єктів, який поєднує державне регулювання економіки і ринкове саморегулювання шляхом розробки комплексу показників-індикаторів соціально-економічного розвитку та стимулюючих заходів щодо їх досягнення.

Література.

1. Фоміна М. В. Проблема стабільності економічних систем // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. - №1. – С. 12 – 19.
2. Козловський С. В. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави / Калетнік Г. М., Козловський С. В., Козловський В. О. // Економіка України. – 2012. - №7. – С. 16-25.
3. Пікалов В. Л. Проблеми феномену стійкого розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. - №2. – С. 192 – 202.
4. Кузькін Є. Ю. Обґрунтування взаємозв'язку стійкості та стабільності економічних систем промислових підприємств у контексті їх адаптації до зовнішнього середовища // Науково-технічний збірник. – 2009. - №92. – С. 45 – 49.
5. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. - №8. – С. 33 -37.
6. Пустовойт О. В. Системна нестійкість і альтернативи розвитку української економіки // Економіка України. – 2012. - №8. – С. 32 – 43.
7. Козловський С. В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю : [моногр.] / С. В. Козловський – Вінниця : Мерк'юрі-Поділля, 2010. – 432 с.
8. Ткачик Ф. П. Забезпечення фінансово-економічної стабільності в регіоні через систему державного управління // Інноваційна економіка. – 2011. - № 5. – С. 245 – 249.
9. Козловський С.В. Стійкість та стабільність економічних систем: теоретичний та практичний аспект / С.В. Козловський, В.В. Семененко, С.Р. Мацькова // Вісник ХНУ - Хмельницький національний університет. – 2013. – № 1 (196) – С. 208-212.

References.

1. Fomina M. V. (2010) "The problem of stability of economic systems", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 12–19.
2. Kaletnik H. M., Kozlovskiy S. V., Kozlovskiy V. O. (2012) "Stability of the economy as a factor of security and national development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 16–25.
3. Pikalov V. L. (2011) "The problems phenomenon of sustainable socio-economic systems in the context of globalization", *Yevropejs'kyj vektor ekonomichnoho rozvytku*, vol. 2, pp. 192–202.
4. Kuz'kin Ye. Yu. (2009) "Justification relationship of the stability and the economic stability of industrial enterprises in the context of adaptation to the environment", *Naukovo-tekhnichnyj zbirnyk*, vol. 92, pp. 45–49.
5. Trofymova V. V. (2010) "The concept of sustainable development as the basis of post-industrial models of development", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 33–37.
6. Pustovojt O. V. (2012) "The instability of the system and alternative development of Ukrainian economy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 8, pp. 32–43.
7. Kozlovskiy S. V. (2010) *Upravlinnia suchasnyimi ekonomichnymi systemamy, ikh rozvytkom ta stijkistiu* [Management of modern economic systems, their development and stability], Merk'iuri-Podillia, Vinnytsia, Ukraine.
8. Tkachyk F. P. (2011) "Providing financial and economic stability in the region through government", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 5, pp. 245–249.
9. Kozlovskiy S.V., Semenenko V.V., Mats'kova S.R. (2013) "Persistence and stability of economic systems: theoretical and practical aspects", *Visnyk KhNU - Khmel'nyts'kyj natsional'nyj universytet*, vol. 1, pp. 208–212.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2013 р.